List 12. **NOVICE** Tečaj LII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na eto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserate) vzprejemlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 23. marcija 1894.

Politiški oddelek.

Vstajenja dan.

Priroda se po dolgi mrzli zimi začenja zopet probujati v novo življenje. Cvetice poganjajo po logih in travnikih in oglaša se zopet vesela tičja pesem. Povsod se kaže prerojenje in novo življenje. Povsod zmaguje življenje nad smrtjo. Ta vesel čas vzbuja v človeških prsih tudi novo upanje. Sveta katoliška cerkev pa praznuje ta čas praznik vstajenja našega Izveličarja in Odrešenika. Jutri popoldne oziroma v nedeljo zjutraj obhajal se bode s slovesnimi procesijami ta praznik zmage nad smrtjo.

Ta čas spominja pa nas tudi našega narodnega vstajenja in prerojenja. Narod slovenski je tudi stoletja bil tako rekoč mrtev, o njem se ni govorilo in pisalo. Semtertja so se pač našli možje, ki so ga klicali k življenju, ali taki glasi so zopet utihnili in zopet je nastopilo stoletje mrtvega spanja. Slovenski narod je bil že tako rekoč prištet mrtvecem. Mnogi učenjaki že niso vedeli, da se sploh nahaja Slovenec na zemlji.

Pa prišla je tudi za nas vesela pomlad, dan vstajenja. Nikdo ni našemu narodu ponujal roke, da mu pomaga na noge, pač pa so mnogi tiščali kamen, ki so ga bili navalili na grob njegov. Narodna sila je odvalila ta kamen in prikazal se je naš narod kot čvrst mladeneč, vreden, da stopi v vrsto druzih narodov. Čudno in plašno so gledali naši nasprotniki ta dogodek. Nekateri teh kot neverni Tomaži verjeti niso mogli, in ves dogodek bili radi utajili, ali ni bilo več mogoče. Novo oživljeni narod jel je povsod zahtevati svojih pravic, jel je zahtevati, da se mu povrne zemlja, ki mu jo je vzel ošabni tujec. Naš narodni preporod se je vedno širil. Razširila se je slovenska knjiga, razširila se je narodna govorica. Jezik slovenski, ki je bil odrinjen na kmete, in v mestih v hleve in kuhinje, mej hlapce in dekle, oglasil se je zopet v salonu, bil jednakopraven z drugimi jeziki. Slovenec je jel nastopati pri raznih prilikah po svojih društvih, in milo slovenska pesem je jela izpodrivati tuje glasove.

Nedavno se je začelo v Ljubljani zidati poslopje, ki ima svetu kazati tudi naš narodni preporod, „Narodni dom“. To je dogodek velicega pomena, ker bode gotovo močno povzdignil narodno zavest in narodni ponos, ter narodno socijalno življenje. Ta dom bode pa zgrajen popolnoma z našimi lastnimi močmi, in bode torej kazal, kaj premore tudi majhen narod, če se kake stvari z vso odločnostjo poloti. To poslopje bode dajalo nekako jamstvo za naše narodno življenje in naš narodni napredek, lahko rečemo, da z grajenjem „Narodnega doma“ nastopi v nekem pomenu nova doba za naš narod. Poživilo bode nam narodne moči.

Sedaj pa po vsej Evropi tudi neki drugi, ki je dolgo bil brezpraven, sili na dan in to je četrti, delavski stan. Po vseh državah je začel zahtevati svojih pravic do poštenega obstanka, pa tudi hoče govoriti v javnem življenji. Tisti, ki so dosedaj imeli besedo v javnem življenji to nekako čudno in boječe gledajo, drugi pa kliče po policiji in vojaški sili, da se delavski stan zopet potlači.

Poslednji čas se tudi v naši Avstriji začenja to gibanje. Postalo je že tako mogočno, da so že vladni krogi začeli računati ž njim. Bivši ministerski predsednik je bil predložil volilno reformo, ki je odpirala delavskemu stanu široko pot v javno življenje. Toda nastal je mej kolovodjami nekaterih druzih stanov velik krik, ki izvira iz strahu za dosedanje njih predpravice. Posebno se je hud krik zaslišal iz tabora plemenitašev. Iz tega strahu so se rodili novi volilni načrti, katerih namen je pa jedino na kak lep način preprečiti, da bi četrti stan ne prišel do svojih pravic. Kaka bode usoda teh načrtov, danes ne vemo. Prav lahko je mogoče, da se posreči najti kako sredstvo, da še za nekaj let odrinejo delavce od javnega življenja, ali za dolgo to ne bode šlo. Ta igra pa tudi ni brez vse nevarnosti. Kdo ve, če se kdaj ne bodo kesali še tisti, kateri sedaj tako tišče kamen, da bi delavec ne vstal iz političnega groba. Z lastnimi močmi bode odrinil kamen, ki morda stare tiste, ki sedaj hočejo preprečiti njegovo vstajenje.

Zgodovina nam kaže kaj žalostne posledice tacega

prizadevanja. Tudi se je skušalo preprečiti, da ne bi sedanji kmetski in meščanski stan dobil svojih pravic. Nekaj časa je to tudi šlo, ali naposled so pa po vseh kulturnih državah morali odjenjati prejšnji vladajoči stanovi. Semtertja je tekla kri. Da so o pravem času kmetu in meščanom dali pravice, pa bi se bila odvrnila velika francoska revolucija, ki je zahtevala toliko žrtev. Ta revolucija naj bode resen opomin za vse tiste, ko dandanes skušajo preprečiti politično in socijalno vstajenje delavskega stanu, bodi si na ta ali oni način.

Sedaj je še čas. Z umno postavodajo v političnem in socijalnem oziru se lahko preprečijo velike nevarnosti. Motijo se pa, če mislijo, da bodo preprečili vstajenje četrtega stanu. Vstal bode, če tudi proti njih volji, naj kamen, ki je na grobu njegovem, še tako tišče. Vstal bode iz lastne moči in končno bode strl tiste, ki hočejo preprečiti vstajenje njegovo.

Mi Slovenci smo majhen in nepremožen narod in se zatorej moramo le veseliti vstajenja četrtega stanu. S tem stanom pridobimo le novih narodnih bojevnikov. Zato pa morajo baš naši zastopniki delovati na to, da se pomore tudi temu stanu na noge, da bodo vsi sloji slovenskega prebivalstva stali složni v boji za naše narodne pravice. Posebno pri majhnih narodih se ne sme prezirati noben stan. Kdor pa razmere v Avstriji pozna, bode tudi potrdil, da bode zmaga četrtega stanu, tudi zmaga slovanstva. Nemško in madjarsko gospodstvo v naši državi ne sloni na kaki višji kulturi, temveč le jedino na predpravicah nekaterih stanov, ko se te predpravice odpravijo, pa se pokaže pravo slovansko lice Avstrije. Zato pa želimo skorega političnega vstajenja četrtega stanu, ker to bode tudi zmaga nad slovanstvom. Dolgo se to vstajenje tako ne bode dalo odlašati, kamen na grobu se že maje in stražnike obhaja hud strah ter gledajo, kam se izognejo, ko kamen odleti in zmagonosno stopi nov zmagovalec iz političnega groba.

Politični pregled.

Državni zbor je odšel na počitnice. Vladni listi skušajo dokazati, kako blagodejno je vplivala koalicija, ali nimajo kaj pokazati. Zakon o vredbi trgovine na obroke ni delo koalicije, ker se je sklenil brez nje in ravno proti jednemu delu koalicije. Kar se je pa sklenilo za urejenje valute, je pa tako dvomljive vrednosti, da bi bilo pač najbolje, ko bi molčali o tem Vprašanje o volilni reformi pa se tudi ni kdo ve kaj napredovalo, ker se še državnemu zboru vladna predloga predložila ni. Jedini vspeh je, da se je potrdilo izjemno stanje na Češkem. Na ta vspeh pa pač koalicija ne more biti posebno ponosna. Nadalje se pa to proglaša za vspeh koalicije, da so Mladočehi imeli nekaj mirnejših govorov, kar je pa le posledica tega, da je Plener nekako se jim laskal. Lepa beseda, lepo mesto najde. Sicer pa Mladočehi od svoje politike še niso dosti odstopili.

Ogerski državni zbor šel je na velikonočne počitnice, ne da bi bil končal generalno debato o civilnem zakonu. Glasovanje bode torej še le v aprilu. — Ker ima pa ta načrt zakona mnogo paragrafov, bode specijalna debata trajala gotovo več tednov. Opozicija nalašč stvar zavlačuje, ker se nadeja, da se morda ta čas kako razmere zasučejo. Posebno ni verojetno, da bi skrajna levica dolgo hodila z vlado. Če se posreči vsa stvar tako zavleči, da se skrajna levica spre z vlado, pa je civilni zakon pokopan. Največja težava dela vladi vprašanje zastran Košuta, za katerega zahtevajo skrajni levičarji državen pogreb. Za nje je to vprašanje tako važno, da so pripravljeni vreči vlado, če se ž njimi ugodno ne pogodi v tej stvari. Vidi se torej, da se bode najbrž le temu zahvaliti, če pade civilni zakon, da je vprašanje o Košutu prišlo na dnevni red.

Hrvaški Srbi so po sklepu karloviškega cerkvenega shoda v deželnem zboru zahtevali, da se zanje osnujejo posebne verske šole, katere bi pa plačevale občine. Vlada se je odločno uprla temu predlogu. Čudno je pa, da ta srbski predlog pobijajo nekateri, ki se naudušujejo za versko šolo v tostranski državni polovici. Srbi so zahtevali za svoje šole jedino to, ker so zahtevali škofje v avstrijski gospodski zbornici, da se šole podrede cerkvenim oblastvom. Mi bi bili sodili, da bodo ti ljudje zahtevali, da se ugodi srbskemu predlogu, in še hkrati tudi katoliške ljudske šole tako podrede cerkvenemu oblastvu. Jedino to bi bilo dosledno, ne pa zabavljati proti Srbom, zahtevajočim versko šolo. Tako bode vsakdo sodil, da njim baš za versko šolo ni toliko, temveč imajo pri tem druge namene. — Sicer pa menda ta stvar ne bode motila dobrih odnošajev mej Srbi in vladno stranko na Hrvaškem.

Guverner hrvaškega Primorja. — Reški guverner je poslednji čas se začel imenovati guverner ogerskega hrvaškega Primorja. Ta naslov je popolnoma nasproten hrvaško-ogerski nagodbi. Tudi se reški guverner vedno bolj zanima za hrvaško Primorje. Na svojih potovanjih je ogledoval šole po hrvaškem Primorji in sploh se obnašal, kakor bi njegova oblast ne bila omejena samo na Reko in na morske stvari. Guverner seveda vsega tega ne dela na svoje roke, temveč po naročilu iz Budimpešte. To se vidi že iz tega, da zagovarjajo postopanje njegovo vsi ogerski vladni listi. Madjari hočejo si počasi prilastiti vse hrvaško Primorje. Če Hrvatje ne bodo previdni, pa jim naposled Madjari odvzamejo še Primorje. Velik del primorskega prebivalstva so že dobili na svojo stran, obetajoč mu razne ugodnosti, ako pride pod ogersko vlado. Vsa stvar je pa za Hrvaško velicega pomena. Njeno blagostanje je odvisno od tega, da ima pot do morja.

Nemčija. — Državni zbor je sprejel trgovinsko pogodbo z Rusijo. To je bilo tudi pričakovati, kajti vsak dobro misleči nemški državljan bo menda sprevidel, da je taka pogodba s sosedno rodovitno Rusijo neobhodno potrebna.

Bolgarija. — Knez je pomilostil metropolita Klementa. — Kneginja je precej bolna, vendar so se izrekli zdravniki, da ni nevarnosti.

Srbija. — Razmere v Srbiji so vse pri starem Milan zaukazuje, drugi pa slušajo. Kam bodo s tem pritirali, se ne ve. Ker je namen Milanov, liberalnemu ministerstvu zopet na krmilo pomoči, zjedinili so se menda radikalci in naprednjaki v edno stranko, le da ta namen Milanov pri prihodnjih volitvah preprečijo. — Govori se, da sedanji ministerski predsednik odstopi in da sestavi Ribarac novo, čisto liberalno vlado. — Listi prijavljajo sklep škofijske sinode, po katerem se razveljavlja ločitev kraljevih starišev po pokojnem metropolitu Teodoziju in proglaša dne 5. oktobra 1875. l. sklenjeni zakon veljaven. Kraljica Natalija se pričakuje v Beligrad.

Rumunija. — Minoli teden sklicala je narodno-liberalna stranka v Bukareštu velik shod, na katerem se je odločno govorilo proti kralju in sedaj vladajočemu ministerstvu. Po shodu je ljudstvo demonstrovalo pred kraljevo palačo. Razgrajajoče občinstvo pregnali so s tem, da so začeli iz brizgalnic brizgati vodo nanj. Ta sicer samo na sebi brez zlih posledic minola rabuka je sicer pri kraji, toda konštatovati se more, da je

jako nevaren pojav to. Če se začne enkrat mej ljudstvom ruvati proti vladarju, potem so v dotični državi že na slabem.

Amerika. — V Braziliji, kjer se je bil zadnji čas boj za to, da se obnovi cesarstvo in vrže republika, je zopet mir. Vstaši so se vdali republikanski vladni vojski na milost in nemilost. Končana je torej za enkrat revolucija, ki se bo čez kaj časa še gotovo obnovila.

Obrtnija.

Barve za lake in firneže.

Barve imajo nekaj pomena za izdelovanje firnežev in lakov, ker je večkrat potrebno, da se doda raznim vrstam kake barve. Tako se zlatilni firnež zahteva vselej le jako rumen. Barve, ki se rabijo za firneže in lake, naj imajo pred vsem dve lastnosti. Prezorne naj bojo in svetloba jim ne sme škodovati. V prvem oziru posebno ustrezajo anilinske barve, v poslednjem pa starejše barve, dasi so anilinske lepše.

Anilinske barve izdelujejo v trgovini na veliko iz premogovega kotrana in pridejo v trgovino v raznih nuansah. Laki, katerim se pridenejo analinska barvila, so zares silno lepe barve, posebno če se ž njimi prevlečejo kovine, samo da barve niso povsem stalne.

Ravno isto napako, kakor anilinske barve, pa ima tudi kurkuma. To barvilo je jako lepo rumeno, toda mu škoduje močno svetloba. V trgovino pridete dve vrsti. Jedna je v prst dolgih kot svinčnik debelih, zunaj rumeno sivih obročkastih kosih, druga je pa v gomolih velikih kot oreh. Najboljša je kitajska kurkuma, potem japonska, najslabša pa barbadoeska. To barvilo se v špiritu rado razstopi.

Za tako jako dobro rudečo barvo je zmajeva kri, ki se dobiva iz raznih dreves tropičnega pasa. V trgovino prihaja v majhnih krogljicah, 3 centimetre dolgih palčicah ali pa tudi v nepravilnih oblikah Navadno je zavita v listje. Barve je temnorudeče, in se močno sveti, kjer se prelomi. Rado se stere, prah je karminskorudeče barve. V trgovino prihaja večkrat močno pokvarjena in ponarejena. Večkrat se prodajajo za zmajevo kri izdelki iz gumija pobarvani s sandelnovega lesa tinkturo. Če s pristno zmajevo krvjo potegneš po gorki stekleni plošči, da črto, ki je jako podobna krvi, kar pa pri ponarejenem blagu ni.

Modra barva za lake je najboljša indigo. O tej barvi smo že parkrat govorili v našem listu. Danes le priporočamo, da naj se indigo zahteva le v kosih. Sprašeno indigo je gotovo močno pomešano z drugimi barvili. Dobro blago se tudi po tem pozna, da temnomodri kosi, ako se pogledajo od neke strani kažejo lep kovinsk bakren lesk, ki se posebno pokaže, ako kako ploskvo z oglikom zgladimo. Samo indigo se pa ne da napraviti kot prozorna barva za lak, ker se ne raztopi, da bi se razstopljina primešala lakom. Pač pa dobimo lepe slikarske barve, ako zdrgnemo indigo s kakim lakom ali firnežem.

Indigni modri lak ali firnež se dobi samo, ako rabimo indigni karmin. To barvilo pa dobimo, ako tenko zdrobimo indigo in jo potem sušimo v kaki prostorni stekleni posodi pri 110° stopinjah po Celziji gorkote več ur. Na to na prašek vlijemo kadeče se žveplene kisline toliko, da ga pokrije. Vsa zmes se napne in vse se pa dobro zmeša. Čez 24 ur v tekočini pridene 10 krat toliko vode in odlije od odsedline. Razstopljini se sedaj tako dolgo pridevlje pepeljike, da neha šumeti. Nastalo temnomodro odsedlino se namaže na opekarsko kamenje, kjer se puste posušiti. Če se hoče narediti firnež z indignim karminom, se indigni karmin stare na kamnu za trenje barve s firnežem, pri čemer se tako dolgo priliva firnež, da postane tekoča masa in ta masa se zmeša z ostalim firnežem.

Gumijeva perčevina (Gummigut) prihaja v trgovino v najrazličnejših oblikah. To barvilo sestoji iz kuhanega rudečega soka raznih dreves. Kosi so navadno rumeni in po vrhu pokriti z nekim rumenim praškom. Alkohol deloma rastopi to barvilo, eter pa popolnoma, v vodi se pa naredi neka mlečna tekočina. Rabi se ta barva za izdelovanje tako imenovanega zlatega laka.

Kot črno barvo za lake se rabi večkrat žugel (saje). Žugel se nabere pri gorenji tolskih olj in smol. Dobro blago mora biti čisto črne barve in se mora dati rade streti s tolskim oljem.

Tudi žefran se da rabiti za barvanje lakov. O tem barvilu smo že nekoliko govorili. Ker je pa sedaj že več nadomestil za to drago barvo, se žefran pač še le malokdaj rabi pri izdelavi lakov. Tudi rudeči santelnov les je dobra barva za lak. Ta les pride v trgovino v večjih polenih, pa tudi v tršicah. Boljše je kupiti prvo vrsto, ker je poslednja vrsta rada pomešana z drugimi lesovi.

Sicer je pa še več druzih rastlinskih barv, ki se dado porabiti za firneže, ali vse bi bilo preobširno popisovati. Posebno za špiritne firneže se da porabiti mnoga barvila, ker se razstope v njem, dočim se v tolstih oljih ne. Več barv se pa tudi s tem dobi, da se opisane barve primerno mešajo.

Obrtnijske raznoterosti.

Rojansko posojilno in konsumno društvo, vpisana zadruga z omejenim poroštvom v Rojanu pri Trstu je, kakor kažejo sklepi računov, v letu 1893 zdatno napredovalo. Promet je znašal leta 1893 81.638 89 gld, za 43.700 gld., več nego leta 1892. Koncem leta 1892 je znašalo število zadružnikov 188, od 1. januvarija do 31. decembra 1893 je pristopilo 90, vkupe 278 Tekom leta 1892 je izstopilo zadružnikov 27 leta 1893. 51 leta 1893. 2 sta umrla, 80 ostane torej koncem leta 198 — Število zadružnikov se je torej pomnožilo v primeri z lanjskim samo za 10 oseb. Na deležih in obrokih se je do 31. decembra 1893 vplačalo vkupe 8532·83 gld. in sicer: a) do 31. decembra 1892 4619·64 gld., b) tekom leta 1893 pa 3913·19 gld. Izplačani, oziroma prodani deleži zadružnikov ali obroki zapadli v reservni zaklad znašajo 1079·87 gld. Zadružnikom dolžni deleži in obroki znašajo koncem l. 1893 7452 96 gld. Število vplačanih deležev znaša koncem 1894. leta 214 ali 6420 gld. Obroki na deleže zna

šajo 1032 96 gld. Število deležev se je torej pomnožilo za 76. Posojila: a) koncem leta 1892. so znašala 307 gld., b) tekom leta 1893 izplačalo se je 1818 gdl., vkupe 2125 gld. Vrnilo se je pa 913 gld, ostane torej koncem leta 1893 1212 gld. Čisti dobiček znaša glasom računa o dobičku in zgubi 851·97, gld., torej je isti za 463 62 gld., večji nego l. 1892. Društvo ima v Rojanu pri Trstu poleg cerkve lastno „Društveno krčmo“, v ulici Belvedere št. 3 svojo „Prodajalnico jestvin“, bogato založeno z raznim kolonijalnim blagom, v Rojanu pa lastno „mesnico“. Vse tri so javne ter pristopne tudi neudom. Peča se društvo z razprodajo vina in vsakovrstnega kolonijalnega blaga na drobno in debelo po najnižjih cenah ter se posebno priporoča malim trgovcem in krčmarjem na deželi, katerim obeča vsikdar točno in realno postreči. Cenike in vzorce pošilja na zahtevo. Čč. duhovščini in drugim rodoljubom na deželi se posebno priporoča ter jim razne jestvine odpošilja po pošti in železnici. — Uradne ure so vsako nedeljo od 9—10 predpoludne in vsako sredo od 6—7 ure zvečer.

Kmetijstvo.

Črtice o kmetijski kemiji.

(Dalje.)

Zrak.

Stari narodi so mislili, da je mej nebom in zemljo prazen prostor. Natančneje preiskave so pa pokazale, da ta prostor napolnuje neka lahka tvarina, ki jo imenujemo zrak. O nahajanji zraka se prepričaš, ako tečeš, kajti čutiš, da te nekaj zadržuje. Učeni ljudje so pa tudi našli pripomoček, da zrak tehtajo, ravno tako kakor tehtajo trde tvarine in tekočine.

Učenjaki so pa tudi našli, da je zrak sestavljen iz več različnih tvarin, ki imajo poleg nekaterih skupnih lastnostij tudi različna svojstva. Vse take tvarine, katere sestavljajo zrak, katere niso ne trdne in ne tekoče, imenujemo pline. Kmetovalec te pline seveda opazuje z drugačnega stališča, nego učenjaki. Zanj je posebno važno, kako vplivajo na živalstvo in rastlinstvo, za mnoge druge lastnosti, ki zanimajo učenjake, pa kmetu ni dosti mari. Tvarine v zraku moremo razdeliti v take, ki so življenju, rastlin in živalij neobhodno potrebne, potem v take, ki so koristne ali pa nevtralne, ali neobhodno potrebne pa niso. Naposled se pa nahaja v zraku nekaj tvarin, o katerih moramo reči, da so rastlinam ali zdravju naravnost škodljive.

Neobhodno potrebne snovi so kislik, dušik, vodna para in ogljikova kislina. Od teh štirih tvarin se tri naravnost udeležujejo preosnavljanja tvarin v organičnem življenju, dočim dušik le bolj koristi s tem, da povišuje zračni tlak in pa razredčuje kislik. Kislik sam bi marsikaj uničil, kar sicer vzdržuje. Kakor je sam alkohol strup, ali zredčen z vodo, celo krepi in bodri telo, ravno tako je sam kislik škodljiv, ali razredčen z dušikom je pa celo neobhodno potreben. V življenji rastlin in živalij je sicer, kakor bodemo še pozneje videli, dušik neizmerne važnosti, ali rastline in živali tega dušika, ki je njih hrana, ne vsprejemajo iz zraka, pa tudi ne samostalega, temveč spojenega z drugimi prvinami. Te dušikove spojine pa tudi le v mali meri nastajajo iz dušika, ki je v zraku.

Koristnim ali neobhodno potrebnim tvarinam so pa prištevati ozon, vodikov nadokis, solitrova kislina, solitrova sokislina in amonjak.

K škodljivim snovim so pa prištevati razni oglikovi vodiki, žveplena sokislina, žveplena kislina, žvepleni vodik, klorov vodik, vodik. K sreči se pa navadno teh snovij ne nahaja toliko v prirodi, da bi znatno oviralo organično življenje. Ti snovi se delajo v prirodi same, posebno kjer je mnogo ognjenikov. Naredi se jih pa navadno tako malo, da se o njih škodljivosti govoriti skoro ne more. Ognjenikov je tako malo na zemlji, da bi ti snovi za nas niti ne prišle v poštev, da se nastajajo tudi na druge načine, v človeških podjetjih. Tako se več teh škodljivih snovij nastaja v velikih tovarnah, kjer se v pečeh kurivo dobro ne zgori. Iz mnogih, zlasti kemičnih tovarn, pa tudi fužin vzdigujejo se večkrat najnevarnejši plini, tako škodljivi snovi nastajajo tudi pri gnitji organičnih snovij. Okrog velicih tovarn in nezdrav zrak ne le za ljudi in živali, temveč tudi rastline v njem ne morajo rasti. Opazilo se je, da se listje kaj rado posuši na tacih rastlinah.

Poleg plinov so pa v zraku tudi še tekoče tvarine, tako vodni mehurčki v obliki megle in oblakov, potem je pa v zraku tudi mnogo prahu. Večina prahu pobere veter po suhem in ga nosi po zraku, pa tudi od morja prihaja prah. V morski vodi je raztopljena sol in več drugih snovij. Viharji vzdigujejo vodo in jo razpršijo po zraku. Pri tem voda shlapi, druge se v njej še nahajajoče tvarine pa kakor prah krožijo dalje po zraku.

Poleg omenjenih snovij se pa nahaja v zraku še več majhnih organičnih bitjih, ki se razvijo pri raznih gnitjih. Ta majhna telesca se hitro množe in so nekatere jako nevarna, kajti po njih se prenašajo tudi razne bolezni.

Vodnega para je kaj različne množine v zraku, pač pa so drugi glavni sestavni deli vedno približno v jednakih množinah v zraku. Kislika je v zraku po meri kacih 21, pa težji po 23 %. To razmerje je po vsej zemlji blizu jednako. Opazilo se je, da je pri južnih vetrovih nekoliko manjše, nego pri severnih. Kislik je jedna najvažnejših, pa tudi jedna najrazširjenejših tvarin na zemlji. Ne nahaja se v zraku čist, temveč samo pomešan z dušikom, ter je v vodi kemično spojen. $^8/_9$ je v vodi po težji kislika.

Skoro v vseh prsteh in kamnih je kislik. Nahajamo ga v kremenu, ilovci itd. V rastlinah in živalih je tudi veliko kislika. Če ne štejemo vode, ki je v rastlinah in živalih, je še vedno v rastlinah 40 %, v živalih pa 20 % kislika. Večina zemlje na površini je sestavljena iz kislikovih spojin.

Kislik pa tudi igra važno vlogo v prirodnih prikaznih. Živali dušejo zrak samo zaradi tega, da iz njega dobivajo kislik. Vdihani kislik pride iz pluč v kri, in se potem s krvjo razširi po vsem telesu, proizvajujoč ke-

mične preosnove, zlasti odjemajoč iz njih ogljikovo kislino. Večino ogljikove kisline vzame kri sabo, pelje je do pljuč, od koder se izdiha. Tako živali vdihavajo kislik in izdihavajo ogljikovo kislino. Ako preneha dihanje, prenehajo te preosnove v človeškem telesu in nastopi smrt, ž njo pa se začno druge kemične preosnove, truplo jame razpadati. Iz povedanega je vidno, da z dihanjem ljudje in živali porabljajo mnogo kislika. To se opaža v sobah, kjer diše več ljudij. Zrak v njih postane tako slab, da jedva dišemo. Zrak, v katerem pa ni več po 17 odstotkov kislika, ni več za dihanje, človek v njem nič več ne more živeti.

Vemo, da bode čitatelj vprašal, kako da ne zmanjka kislika v zraku, ko se ga toliko porabi po dihanji. V več tisočih letih bi se po tem takem že bil moral porabiti ves kislik. Priroda je pa umno preskrbela, da kislika ne zmanjka.

Ogljikovo kislino, katero izdihavajo živali, vsrkavajo skozi listje rastline pri solnčni svetlobi in jo hitro razkrojajo in oddajajo iz sebe čisti kislik. Tako skrbe rastline živalim za kislik, živali pa rastlinam z ogljikovo kislino.

Kislik pa tudi pospešuje gorenje. Brez kislika neče goreti. Gorenje je pa namreč le združevanje ogljika, ki se nahaja v organičnih stvareh, s kislikom. V zraku, v katerem ni zadosti kislika, ne gori luč. In baš potem dobro spoznamo zrak, je li še dober za dihanje. V zraku, v katerem luč ugasne, ni moč več živeti. Škodljiv je pa tudi zrak, v katerem luč tudi že le slabo gori, kar je običajno v prostorih, v katerih prebiva več ljudij. Ljudje, ki prebivajo v takih sobah so navadno bledi, in niso zdravi. Taki prostori polagoma pripravljajo prezgodnjo smrt. Pa tudi v hlevih, kjer je mnogo živine, se zrak tako spridi, da postane ne le ljudem, temveč tudi živalim škodljiv, in je torej treba skrbeti za prevetrovanje.

V samem kisliku pa bi ljudje in živali tudi dolgo ne živeli. Poskusi so pokazali, da so živali, ki so jih deli v čist, seveda umetno napravljen kislik, sprva bile jako vesele, ker so silno lahko dihale. V njih so se pa prehitro vršile kemične preosnove in je vsled tega njih telo se v toliko razkrojilo, da so kmalu poginile. Mnoge stvari, ki na prostem zraku ne marajo goreti, v samem kisliku zgore z najsvetlejšim plamenom

Neštevilno drugih preosnovanj v prirodi vrši se jedino vsled kislika. Take stvari trohne in gnijejo le, če je dovolj kislika, kislik prouzroča, da železo zarjavi. Rjovenje namreč ni druzega, kakor spajanje kislika z železom.

(Dalje sledi.)

Kmetijske raznoterosti.

Kdaj so začeli na Kranjskem krompir saditi? O tem piše g. prof. Vrhovec v „Izvestjih Muzejskega društva za Kranjsko“ sledeče: Da je ta neprecenljivi sadež storil pot z Angleškega na Kranjsko, je trebalo malo da ne 200 let. Da jo je pa sploh storil, se je bilo zahvaliti cesarici Mariji Tereziji. Le-ta je ustanovila na Kranjskem l. 1767. „Kmetijsko družbo“, ki je prvikrat zborovala 26. oktobra tega leta. Že v tej prvi seji ji je cesarska vlada naročila izdelati pouk, kako najbolje saditi krompir, ali, kakor ga je ona imenovala, „zemeljska jabolka“ ali „podzemeljski kostanj“. Cesarica je celo obljubila, dva cekina darila dati vsakemu, kdor bi v štirih letih, do leta 1771., posadil kak prostorček s krompirjem, če tudi le toliko svetá, kar ga more delavec jeden dan prekopati. Kdor je sadil krompir, si je naklonil lahko celo dvojno darilo, kajti leto poprej je dala cesarica razglasiti: Kdor obdela kak pust, ali pa zboljša kak malo rodoviten kraj, bo prost 12 let vsega davka Seveda gozdov sekati ni bilo dovoljeno. A na Kranjskem cesarica ni dosti opravila s priporočevanjem krompirja. Iz nova se je lotil te stvari cesar Jožef II. Leta 1788. je razposlal po vsem Kranjskem poziv do deželnih in mestnih gosposk, da naj priporočajo sajenje krompirja Ta oklic je obetal ravno tako cesarsko darilo, kakor oni Marije Terezije, namreč po dva cekina; toda sedaj že samo za dve leti. Čez dve leti, pravi oglas, takih daril ne bo treba, ker bo med tem vsak kmet že sam spoznal krompirjevo korist in ga sadil. „Saj je vendar krompir najboljši nadomestnik za žito v tacih letih, ko žito ne obrodi. Po Nemškem ga sade že splošno, in tudi na Češkem ima že več 100.000 ljudij velike koristi od njega, bodi si da pitajo ž njim govedo ali perutnino, bodi si da delajo iz njega žganje, skrob (Stärke) in puder, da ga mešajo med kruh in ga rabijo pri raznih kuhah in pekah.“ — Iz vsega tega se vidi, da se tekom več kot 20 let krompir ni mogel prikupiti Kranjcem. In tudi tedaj se n. pr. ljubljanski magistrat, kateremu je bil poslal cesar tak oklic, še nikakor ni mogel ogreti za ta novi sadež. V svojem poročilu o tej stvari je kar naravnost odsvetoval sajenje krompirja. Dejal je, da ni upati, da ga bo kdo nasadil, ker ljudje okoli Ljubljane pridelujejo le žito, da zemlja ni zanj, in da kmetu vsak drugi sadež na tisti njivi vrže veliko več. A dolgo se pa tudi na Kranjskem niso mogli več ustavljati krompirju. V francoskih časih, torej v početku tega stoletja, je bil krompir že obče znan sadež na Kranjskem.

Poučni in zabavni del.

Deset let v Ameriki.

(Iz osebnih spominov Rusa P. Tverskega.)

(Dalje.)

II.

Več načinov je za ceno in hitro privažanje hlodov; na jugu največ rabijo dvokolesni voz s kolesi tudi po 8 do 10 čevljev v premeru, in les nakladajo s pomočjo dolgih vodov, škrbcev in vratil. Vse je tako ugodno pripravljeno, da jeden sam človek more pripraviti največji bruno k zavodu. Jaz sem navadno imel po 4, tudi 6 do 8 mul z jednim človekom za dvokolesni voz in s takim vozom pripeljalo se je po 20 do 40 brun na dan po 3 do 4 čevlje debelih in do 60 čevljev dolgih. Po gorah rabijo vole brez vsacega voza, temveč z železnimi kaveljni, verigami oklenejo drevo in ga vlečejo z voli kar po tleh k zavodu. Topol, zlasti pa oreh in češnja rasto samo po strmih rebrih in privažanje teh vrst prouzroča največ stroškov, kajti ni le drago in težavno, temveč tudi nevarno, kajti večkrat se drevo zdrči in ubije ne le vole, temveč tudi priganjača, le z veliko negotovostjo in veliko zgubo dela in časa more se računati na dostavko tacega

drevesa. Jedno samo orehovo ali češnjevo drevo včasih stane 300 do 500 dolarjev in mine včasih cel mesec, da ga spravijo do zavoda.

Takoj, ko je les razrezan, zlože se deske v pravilne kupe, po debelosti, dolgosti in kakovosti in se suše po 2 do 6 mesecev, potem se pa odpošiljajo v inozemstvo, ali pa v razne zavode za obljanje in druge obdelovanje lesa.

Tovarne za obljanje (planing mills) so jako jednoobrazne, kar se tiče števila strojev in obsega izdelkov. Mali zavodi za krajne potrebe so navadno združeni z žagami, in kakor sem že višje omenil, delajo samo za krajna naročila. Večji so po središčih lesne trgovine in delajo kot velika skladišča obljanega lesa za notranjo in vnanjo trgovino. Obe vrsti zavodov delajo deske za tla (flooring) in deske za notranje (ceiling) in vnanje oboje (siding), deske raznih vrst za notranjo in vnanjo opravo, deske za okenske in durine okvire i. t. d. Imen za razne vrste se ne dajo niti prevesti, ker je arhitektura in sistema zgrajenja poslopij v Ameriki povse drugačna kakor v Rusiji (nižje spregovorim več o tem). Razen teh jednakih po vseh zveznih državah vrst obljanega lesa delajo ti zavodi duri, okna in vsakovrstno strugarsko in rezbarsko delo iz lesa; oboji vrsti dela sta jako v navadi v Ameriki, kjer je najslabša hiša preskrbljena z več ali manj struganimi in izrezljanimi stebri in držaji in izrezljanimi okrašavami razne vrste.

Stroji za obljanje lesa so neznansko dovršeni in skrajno raznobrazni. Ni je vrste lesnih izdelkov, da bi zanje ne bilo deset ali pa še več različnih strojev, katere olehčujejo in ucenjujejo človeško delo. V mojem zavodu je kacih 60 strojev, od majhnega stroja za obljanje (pony), kateri oblja kratke deske kakor durne okladke, in stoječega samo 100 dolarjev, do velikana, obljajočega hkratu vse štiri strani 12 palcev debelega bruna, ki tehta 57 ton in stane 3500 dolarjev. Da se narede priproste duri z okladki gre les, iz katerega se narede skozi 12 različnih strojev, ali je vendar delo tako po ceni, da take duri donašajo velik dobiček, ako se na drobno prodajajo po dolarji. Da pojasnim nekoliko to delo s stroji, naj zasledujem izdelovanje teh vrat. Les, ki pride z žage, gre najprej v umetno sušilnico. Sušilnice delajo s parom ali z razgretim zrakom in so tako dovršene, da se v njih les v štirih dneh popolnoma posuši. Iz sušilnice pojdejo deske na podoljžne in povprečne žage, ki jih zrežejo na kose take dolgosti in širokosti, kakor se potrebujejo. Potem jih poobljajo obelni stroji do zaželene, potrebne debelosti, potem pa pridejo v vrtalne in dolbne stroje, katere izdelujejo luknje za žeblje potrebne za prikrepljenje okvirov. Potem posebni skladovni stroj dela skladovne vdolbine v podolžnih plohih, da se vanje vlože povprečni in po vkladki, pri tem pa drugi deli z obeh stranij spahe v povprečnih plohih in sicer v ravno taki razmeri, da gredo v dolbine podolžnih plohov. V tem pa drugi stroji obdelujejo vklade, edni narezuje z obeh stranij relifno izbuknenje za olepšavo, drugi pa pripravlja debelost krajev, da pojdejo v sklad plohov okvirja. Potem pridejo v posebni stroj, ki s čudovito hitrostjo zdrgne in vgladi vse grapovosti in neravnosti vglobljenih delov. Sedaj se deli sestavijo z roko, potem pa pridejo vrata v stiskalnico, ki vse dela objame in trdno stisne drugega k drugemu. Mali, vrtilni stroj hitro postavljen na stiskalnico, izvrta luknje po vseh skladih in klinčki zabijejo se v vse te luknje, da se duri trdno vkupe sprimejo, potem pridejo duri v dijagonalni obelni stroj, kateri izoblja obe stranij hkratu do zaželene debelosti in nazadnje pridejo še v jeden gladilni stroj, kateri odpolira vse neravnosti in grapavosti in vrata so gotova. Sam sem večkrat delal poskuse v svoji tovarni in naredili smo vrata v 40 minutah, potem, ko je les prišel iz sušilnice.

Podnice (deske za tla) in za vnanje in notranje oboje se ravno tako kakor nepoobljani les razdeljujejo v več vrst po svoji kakovosti in so podvržene ravno tako nadzorstvu. Podnice delajo se iz hrasta, javorja, bele zlasti pa rumene smreke in poslednja velja za najboljšo. Obojne deske se delajo iz topola, bele in rumene smreke. Debelost in širokost pa tudi kakovost je jako različna. Čim ožje so podnice in obojnice, tem boljimi se smatrajo in dražje se cenijo in boljše vrste v Novem Jorku veljajo 60 do 80 dolarjev za tisoč čevljev. Hrastove in javorjeve se vozijo v velikih množinah v Anglijo, da pokladajo na ladjinih krovih in veljajo do 100 dolarjev 1000. Obojnice se cenije in tudi navadno slabše od podnic. Na posledne se posebno gleda. Trdna, dobra tla, ki nikoli se ne razsuše in razpokajo, odlikujejo večino amerikanskih zgradb.

Poleg opisanih obelnih zavodov se pa po vseh zjedinjenih državah raztresene najrazličnejše tovarne za obdelovanje lesa. Vsaka izmej njih ima kako specijalnost. Poslednji čas se te specijalnosti vedno bolj izožujejo in začenjajo se zavodi, ki delajo samo toporišča, meteljna ročišča, raztegajoče se mize itd. To pa prihaja od tod, ker se stroji vedno bolj popolnjujejo Vedno se izumljajo stroji, ki olajšujejo in ucenjujejo kako stran izdelovanja. Zavodi občnega znašaja ne morejo slediti za vsemi temi novotarijami, ne morejo jih napravljati, ker so iz početka navadno jako drage, in če tudi izdelovanje ucenjujejo, vendar zahtevajo neprestanega dela. Velike tovarne, ki so pred desetimi leti delale še vsakovrstne hišne oprave, začenjajoč s cenim stolom, kakoršnih veljajo dvanajstorica 3 rublje, končujoč z jako lepim bufetom, ki velja tri do štiri tisoč, so se razbile v specijalnosti in delajo jedni mize, drugi postelje, tretji stole, četrti predalnike i. t. d. Vsaka vrsta oprave je postala specijalnost, treba je zanjo posebnih strojev in posebnih delavcev. Število teh strojev se je tako povekšalo in nove iznajdbe sledi tako hitro druga za drugo, da bi

bilo treba ogromnih prostorov in silnega kapitala, da bi vse spravil pod jedno streho. Poleg tega ni mogoče jedni osebi tako obširnih stvarij nadzorovati in poleg tega zasledovati vse nove podrobnosti in konkurenca je tako silna in cene tako občutljive k vsakemu ponižanju cene izdelave, da ti zavodi, ki so v vsem dovršeni, ne morejo različnosti na kak vspeh.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni drobiž.

Cvetje iz vrtov sv. Frančiška. Tega pobožnega lista smo dobili zadnje dni prvo številko letošnjega letnika. Ta zvezek ima več zanimivih in tudi poučnih pobožnih razprav, kakor razlaganje rožnega venca, življenje sv Leonarda Poztomavriškega in pa razlaganje Očenaša učenega Tomaža Akvinskega Ta list, ki velja za vse leto le 70 kr. in izide dvanajstkrat, je pisan v jako dobrem jeziku in na platnicah pa ima gospoda Škrabca jako učene jezikovne razprave, katere vzbujajo zanimanje učenega sveta.

Novice.

† Gospa Marija Murnik.

Preminola je dne 20. t. m. občečislana slovenska žena, uzor prave rodoljubkinje, preblagorodna gospa Marija Murnik, soproga ces. svetnika Ivana Murnika. Pokojnica je bila rojena leta 1845. v Ljubljani kot hči gospoda Janez Nep. Horaka, kateri je lani umrl in katerega blagodejno delovanje je še dobro v spominu v našem mestu. Leta 1850. jej je umrla mati. Leta 1870. se je poročila z gospodom ces. svetnikom Ivanom Murnikom. Pokojnica storila je za narodne namene toliko, kot pred njo še nobena Slovenka ne. Bila je iskrena podpirateljica vseh narodnih društev. Pospeševala je teh blage namene ob raznih prilikah s svetom in dejanjem. Kot ljubeznjiva in vsestranski zvedena in spretna slovenska žena popela se je že pred leti do vloge voditeljice narodnega ženstva ljubljanskega, katerega je s svojim uzornim rodoljubjem vselej in povsod vspodbujala k odločni narodni zavesti. Delovanje pokojne rodoljubkinje more prav ceniti še le tisti, ki pozna, kake razmere so vladale še pred par desetletji pri nas. Naše ženstvo boljših stanov je bilo, skoro rekli, bi skozi in skozi ponemčeno in je močno oviralo narodni napredek. Ženstvo je pa v narodnem oziru silnega pomena. Kar mati vcepi otroku, to mu rado ostane do smrti. Ni dolgo tega, ko je naš krasni spol po mestih se občno še sramoval slovenščine. Da so se razmere izboljšale, je v velikem delu pokojnice zasluga. Neumorno je delovala za narodno zavest mej ženstvom. Gledala je vedno, da več omikanega ženstva pridobi za narodno stvar. Skrbela je za povzdigo našega narodnega društvenega življenja in baš mnogo pripomogla, da je naš krasni spol se vnel za našo narodno stvar in milo slovenščino. Ženska v tacih stvareh lahko več stori nego moški, in zato lahko rečemo, da bi brez njene pripomoči gotovo še ne bilo naše društveno življenje na taki stopinji, kakor je sedaj Ker se je rodoljubje iz Ljubljane razširjevalo tudi mej ženstvo po ostali Sloveniji, lahko rečemo, da pokojnice delovanje nima pomena le za Ljubljano, temveč za slovenski narod sploh. Prezgodaj preminola blaga pokojnica je tudi neumorno delovala na polji krščanskega usmiljenja. Bila je prava mati stoternim siromakom, osobito revni mladini. S svojim dobrim srcem in požrtovalnim delovanjem varovala je marsikoga večje bede. V srcih teh ostane jej prehvaležen spomin. Narodna društva posebej in narod slovenski v obče pa še celo ne bo nikdar zabil preblage pokojnice in njenih prevelikih zaslug, temveč jo bodo ohranil vedno v častnem spominu. Ob njeni smrti pa nas tolaži to, da je sedaj na Slovenskem več rodoljubkinj, katere so pripravljene po svojih močeh nadaljevati pokojničino delo. Pokojnica sama jih je pridobila in naudušila za dobro stvar. Začeto delo se bode torej nadaljevalo, če tudi se bode semtertja pogrešalo spretno vodstvo njeno. Dolgo, dolgo se bodo poznali sledovi njenega blagodejnega delovanja. Uzorni slovenski ženi bodi torej tudi mej nami častni spomin, tam gori v nadzemskih višavah pa večno plačilo za blago in vzgledno delovanje v življenji. — Kaj je bila pokojnica, pokazal je najbolj jasno njen velikanski pogreb dne 21. t. m. kakoršnjega bela Ljubljana že dolgo ni videla. Sploh ni bila menda tako veličastno pokopana doslej še nobena slovenska žena, kakor uzorna rodoljubkinja Marija Murnikova. Po ulicah, po kterih se je premikal pogreb, gorele so plinove svetilke ob straneh stalo je pa do pokopališča vse polno občinstva; bil je to pravcati špalir. Na čelu sprevoda bili so otroci iz sirotišnice, za temi deklice mestne šole pri sv. Jakobu Potem korakal je „Ljubljanski Sokol“ z zastavo, šišenska čitanica z zastavo, ljubljanska čitalnica z zastavo, pevsko društvo „Slavec“ z zastavo, pevsko društvo „Ljubljana“, klub slov. biciklistov „Ljubljana“, deputacija „Dramatičnega društva“ in za temi, kar je bilo v celem sprevodu najlepše dolga vrsta (do 100 parov) črno oblečenih narodnih dam, ki so s tem jasno pokazale, kako vedo ceniti zasluge svoje prerano umrle voditeljice. Za krsto razvrstili so se za sorodniki razni dostojanstveniki, načelniki uradov, zastopniki raznih korporacij itd. itd. itd. Tudi z dežele opazili smo več rodoljubov v sprevodu, kakor iz Kranja, Radovljice, Vrhnike itd. itd. Iz Radovljice prišla je tudi deputacija gasilnega društva, za katero si je pokojnica stekla mnogo zaslug. — Vencev položilo se je vseh na krsto vrle rodoljubkinje štiriinštirideset, katerih jih je imelo devetindvajset krasne trakove z nastopnimi napisi: Neutolažni soprog svoji Mariji; rodbina Horakova; nepozabni teti žalujoči netjaki; poslednji pozdrav rodbina Culat; člani trgovske in obrtnijske zbornice; društvo „Narodni dom“ neumorni pokroviteljici; hvaležni „Sokol“ prvi rodoljubkinji svoji dobrotnici; revne učenke Št. Jakobske šole blagi dobrotnici; klub slov. biciklistov „Ljubljana“ svoji dobrotnici; „Dram. društvo“ diki slovenskih dam; čital. Ljubljanska uzorni domorodkinji; čitalnica Šišenska svoji kumici; družba sv. Cirila in Metoda; zaveza gasilnih društev kranjskih; rodbina Hribarjeva; obitelj Grasselli verni prijateljici; rodbina Hren; rodbina Macakova v Trstu nepozabljeni prijateljici; rodbina Perdanova; c. kr. kmetijske družbe odborniki; Familie Dralka; Marija Poljanec preblagi prijateljici; deželni uradniki v znak sožalovanja; rodbina Pirčeva; dem hochverehrten Mitgliede der Studenten- und Volksküche; rodbina Ferd. Souvanova; rodb. Fran Ks. Souvanova; Letzter Gruss — Balbine Smole; zadnji pozdrav — rodbina

Homanova; rodbina Fran Kotnikova na Vrdu. Mnogo rodoljubov darovalo je na mestu vencev izdatne svote družbi sv. Cirila in Metoda in za „Narodni dom“, kateri čin je pač posnemanja vreden in gotovo primeren češčenju pokojničinega spomina, kajti njen idejal bilo je ravno lepo prospevanje narodnih društev. — Pogrebne žalostinke preskrbeli sta pevski društvi „Slavec“ in „Ljubljana“. Prvo pelo je pred hišo in ob grobu, drugo pa v cerkvi pri sv. Krištofu. Marsikomu solzilo je oko ob odprtem grobu vrle pokojnice in iz src vseh kipele so vroče želje, da bi duh njen plaval vedno mej našim ženstvom in je spodbujal k narodnemu delu, da bi se tako vsaj deloma nadomestila prebritka izguba nepozabne Marije Murnikove, kateri bodi večna „Slava!“

— **Presvetli cesar** se je vrnil minoli teden iz Mentone zopet na Dunaj, kjer ostane čez Velikonočne praznika, potem pa menda odide za nekaj dni v Opatijo.

— **Nemški cesar** peljal se je v sredo dne 21. t. m. preko Ljubljane v Opatijo k svoji ondi se mudeči rodbini.

— **Osobne vesti.** Notarski kandidat g. J. Vehovar v Celji je imenovan c. kr. notarjem v Cerknici. — Profesor Simon Rutar je za daljnih pet let imenovan c. kr. konservatorjem za Kranjsko. — Pri politični upravi na Kranjskem so imenovani: Okr. komisar Viljem pl Laschan vladnim tajnikom; provizorna okrajna komisarja Oton Detela in Viljem baron Rechbach za definitivna okrajna komisarja; vladna koncipista Ludovik pl. Schiwitz in Herman grof Attems za provizorna okr. komisarja; provizorna vladna koncipista dr. Karol Mathis in Rihard Wenedikter za definitivna vladna koncipista in konceptna praktikanta Ivan Kresse in Karl grof Künigl za provizorna vladna koncipista. — Koncipijent pri finančni prokuraturi v Ljubljani dr. Viktor Pessiak je imenovan koncipistom. — Notarski kandidat v Novem mestu, gosp. Matej Bežan je imenovan za notarja v Senožečah.

— **Imenovanje.** Naučni minister je sporazumno s trgovinskim ministrom imenoval cesarskega svetnika gosp. Iv. Murnika članom centralne komisije za obrtni pouk.

— **Dopolnilne volitve** v občinski svet ljubljanski vršile se bodo letos in sicer za III razred dne 16 aprila, za II. razred 18. aprila in za I. razred 20. aprila. Izstopijo pa letos nastopni gg. odborniki: V tretjem razredu Matija Kunc, Filip Supančič in Jernej Žitnik, v drugem razredu Iv. Hribar, Gustav Pirc in Karol Žagar, v prvem razredu pa Iv. Gogala, Peter Grasselli, dr. Jos. Stare in Iv. Velkovrh.

— **Slovenske šole v tržaški okolici.** Dne 20. t. m. bila je v občinskem svetu tržaškem živahna debata glede ljudskih šol v tržaški okolici. Namestništvo je zaukazalo, da je v Skednji, v Rojanu itd., kjer so italjanske paralelke, te ločiti od slovenskih in imenovati zanje posebne vodje. Magistrat je predlagal, naj se naprosi namestništvo, da prekliče to naredbo. Slovenski poslanci dr. Sancin, Dolenec in Nabergoj so se potegovali za naredbo, dokazujoč, da so vodje takih šol z italijanskimi paralelkami le magistratovi agenti in silijo slovenske otroke v italijanski oddelek. Da je konečno laška večina občinskega sveta sprejela magistratovi predlog je ob sebi umevno.

— **Družba sv. Mohora v Celovcu.** Čuje se, da se je letos število udov družbe sv. Mohora prav zdatno pomnožilo. Ta vest mora vsakega zavednega Slovenca z veseljem navdati.

— **Darilo usmiljenim bratom.** Od več stranij se izraža želja, da naj bi usmiljeni bratje na 4000—6000 gld. vrednem, pod Trško goro pri Leskovcu ležečim, od opokojenega župnika v Krškem g. J. Jaksiča podarjenem jim posestvu napravili malo bolnico, ki bi bila prava dobrota za ondotne kraje.

— **Rimski grobovi na Bledu.** Na Bledu so pri napravljali neke ceste naleteli na celo množino človeških kostnjakov, o katerih niso vedeli s početka nobenega pojasnila. Sedaj se je dognalo po drugih stvareh, katere so našli tudi poleg kostnjakov, da so to rimski grobovi.

— **Mrtvega** našli so pri Opčini pri Trstu v nekem gozdiči železničnega uradnika Fr. Vašeka, katerega so že od začetka januvarija pogrešali. Vašek je bil menda slaboumen, se je napil neke tekočine, ki ga je omamila tako, da je obležal in zmrznil. Nesrečnež zapušča ženo in sedem otrok.

— **Roparsk napad.** Posestnika Jož Ljubiča iz Spodnje Slivnice pod Ljubljano je vračajočega se z Grosupljega domov minoli teden nekdo napal in mu siloma vzel denarnico, v kateri je bilo 115 gld.

— **Uboj.** Na cvetno nedeljo zvečer sprla sta se v neki gostilni na Viči dva laška delavca kranjske stavbene družbe. Pri tej priliki je eden delavcev zabodel tako nevarno drugega v desno stegno, da je ta kmalu na to umrl, ker mu je odtekla kri.

Košut.

V torek je umrl v Turinu ob jednajsti uri po noči Ludovik Košut. Ob njegovi smrtni postelji stali so člani njegove rodbine in nekateri državni poslanci ogerski, ki so nalašč potovali k bolniku v Turin.

Ludovik Košut bil je rojen dne 1802. v Monoku v zemplinskem komitatu. Mlada leta je preživel na posestvu bar. Verseia, pri katerem je bil v službi oče njegov.

Leta 1824. je vstopil v peštansko vseučilišče in se je učil prava. Po dovršenih študijah bil je nekaj časa v službi pri grofinji Szapary, katero službo je pustil iz ne povse pojasnjenih vzrokov. Leta 1832. je stopil na politično polje. Njegov prvi govor v deželnem zboru ogerskem ni napravil nobenega vtisa. Nikdo tedaj ni mislil, da bode ta mož igral kako vlogo v zgodovini svoje domovine. Začel je brez dovoljenja vlade izdajati neki list, zaradi tega je l. 1839. bil obsojen v štiriletno ječo. Volitve drugo leto izpale so v narodnem duhu in vsi politični zločinci, tudi Košut bili so pomiloščeni. To leto se je bil oženil s hčerjo ogerskega plemenitaša Terezijo Messlenyi. Leta 1841. ustanovil časopis Pešti Hirlap in je v malo mesecih dobil za ta list 6000 naročnikov. L. 1844. zaradi nekih razporov popusti vrejevanje tega lista in začne snovati narodna društva. Od dne do dne je bil popularnejši in dne 17. oktobra 1847. ga je mesto Pešta izvolilo za svojega poslanca.

Ko je leta 1848. v Parizu v februvariji buknil vstanek, je po vsej Evropi zapihala neka puntarska sapa. Dne 3. marca je Košut v deželnem zboru predlagal za Ogersko lastno odgovorno vlado in tej želji so na Dunaju tudi ustregli. V tem ministerstvu je bil Košut finančni minister. Postal je kmalu duševni vodja vsega ministerstva in je hitro delal priprave za ogersko vstajo, da Ogri dobe popolno samostojnost. V septembru se je ogersko ministerstvo razšlo, on je prevzel vso oblast v roko in na vso moč deloval za osnovo posebne ogerske vojne. Ko je na Dunaji buknil sestanek, je Košut poslal ogerske honvede na Dunaj na pomoč vstašem. Ogri so pa bili pri Schwechatu hudo tepeni in Windischgrätz je vzel Dunaj.

V tej zadregi je Košut majorja Görgeyu naredil za glavnega poveljnika ogerske dunavske vojske. V začetku leta 1849. so Ogri na bojiščih dosegli nekaj vspehov. V aprilu je deželni zbor na predlog Košutov sklenil, da se za Ogersko odstavi Habsburška vladajoča rodbina. Košut je sedaj postal popolen gospodar Ogerske in je dne 5. junija slovesno prišel v Budimpešto. Košut je sedaj bil na vrhunci svoji moči. Pešto so vstaši zopet izgubili, potem jih je nesreča preganjala povsod. Rusi so bili prišli z veliko močjo Avstriji na pomoč. Košut je moral izročiti diktatorstvo Görgeyu in je dne 17. avgusta bežal čez mejo v Turčijo, ko je poprej blizu Orzove bil zakopal ogersko kraljevsko krono. V Turčiji so ga zaprli in še le leta 1851. izpustili, da je šel v Anglijo. Tega leta je bil tudi v Pešti obsojen na smrt. Nabiral je denar po Angliji, pa tudi po Ameriki, da bi ž njim zopet spuntal Ogersko. Pogajal se je z Napoleonom in Italijani, da bi mu pomagali proti Avstriji. Ko sta pa minoli vojski 1859. in 1866. leta, ne da bi Ogerska bila svobodna, je Košut nehal ruvati, videč, da nič ne opravi. L. 1867. je Ogerska dobila svojo ustavo. Košutu se je tudi dovolilo povrniti v domovino s pogojem, da slovesno priseže zvestobo kralju in pokorščino zakonom. Tega ni hotel storiti in je rajši do smrti živel v pregnanstvu. V tem je minolo čez 40 let in je celo po ogerskih zakonih zgubil svoje državljanstvo.

Vidno je, da je bil do zadnjega nasprotnik vladarju in poslavljanje tacega moža od vseh strank, kaže kak duh veje mej Mažari. Ob smrti njegovi izšli so črnoobrobljeni vsi listi v Budimpešti in s poslopij vise črne zastave.

Zopet dinamitni napad v Parizu.

Dne 15. t. m. je bil zopet dinamitni atentat v Parizu. Sedaj se pa napadovalec za svoje zločinstvo ni izbral kakega gledališča, ali pa kakega hotela, temveč cerkev sv. Magdalene. Ko je bila v cerkvi božja služba se je pred cerkvijo razletela bomba in neki človek je ležal vbit, dva sta pa bežala. Ljudstvo je prihitelo iz cerkve in beguna kar hotelo pobiti, da ni zaprečila tega policija, ki je bežeče osebi prijela in odpeljala v zapor.

Kakor se je pokazalo, je človek, ki je bil ubit, sam prinesel bombo in jo je hotel nesti v cerkev, kjer bi jo vrgel mej ljudij. Zadel se je pa v duri na oboje in bomba se je razletela, predno je prišel v cerkev in njega telo razmesarila, da ga skoro ni bilo nič spoznati. Pri napadniku je našla policija fotografijo Ravacholovo in več pisem raznih anarhistov. Iz teh pisem je mej drugim tudi bilo razvidno, da je napadovalec imel zveze z inženirjem Pavlom Reclusom, ki je nekak vodja anarhistov, ali ga policija že dolgo zastonj išče.

— **Napad na zbornico v Rimu.** V Rimu so zaprli anarhista Vicenzanija in pet njegovih prijateljev. Svečar Petracca je spoznal Vicenzanija in jednega njegovih prijateljev, kot osebi, ki ste mu dali bombo pred zbornico. Nekateri zaprti so že nekaj priznali in je jasno, da se je pripravljala velika vstaja. Zaradi tega pa meni vlada proglasiti v več krajih izjemno stanje.

— **Samomor iz ljubezni.** Slušatelj prava v Gradcu grof Potocky se je zaljubil v neko jako lepo meščansko deklico. Dekle pa ni prav verjelo mlademu kavalirju in je zahtevalo, da naj pokaže poštene namene. Grof Potocky, ki tudi ni bil v najboljših denarnih razmerah, obrnil se je do sorodnikov, ki pa niso ničesa marali slišati o ženitvi z meščansko deklico. Videč, da se nade njegove ne uresničijo, se je dne 16. t. m. ustrelil z revolverjem.

— **Nesreča na železnici.** Na arlski železnici je mej Imstom in Roppenom skočil tovorni vlak s tiru, ker je bila velika skala priletela na tir. Sedem vagonov je bilo razbitih, dva sta skočila v reko Inn, trije na nasip. Od osobja ni bil nikdo poškodovan 24 ur je bila vožnja ustavljena.

— **V blagajnico vlomili** so na Dunaju po noči tatje veletrgovcu Francu Wilchelmu Kakor se sodi. so morali tatje razmere dobro poznati, ker so šli tako tiho, da niso vzbudili dveh psov, pa tudi ne zvrnili dveh stolov nastavljenih pri vratih. V večjo blagajnico niso lomili, ker so menda vedeli, da so v njej same knjige. V manjšo so vlomili v zgornji del in vzeli nekaj nad 3000 gld. V spodnji del, kjer je bilo več denarja, niso vlomili, najbrž niso časa imeli. Nedavno je pa bilo temu trgovcu mnogo blaga pokradenega iz magacina tudi po načinu, ki je kazal, da vsaj jeden tatov dobro pozna prostore njegove.

— **Za steklino umrl** je policist Ladislav Köcher v Kraljevem dvoru dne 15. t. m. Dne 11. t. m. ga je bil popadel stekel pes Steklina se je pa pokazala čez dobre tri dni in po dvanajsturnih strašnih bolečinah je končal življenje.

— **Samomor.** Na Dunaji se je te dni skušal obesiti 72letni trgovec Janez Altenburger K sreči so o pravem času ga opazili in samomor preprečili. Dve uri pozneje si je pa starec z nožem prerezal grlo in bil takoj mrtev.

— **Dinamit.** Na neko brezimno ovadbo je policija v Budimpešti preiskala stanovanje nekega delavca in našli dva zaboja dinamita in tri še nenapolnjene bombe. Zaprli so delavca in več druzih oseb, ki so zadnje dni k njemu prihajale.

— **Slepar.** Na Dunaji zaprli so te dni nekega Petra Unterwegerja, ki je 18 deklet osleparil za večje ali manjše zneske, obetajoč jim, da jih vzame. Poleg tega je svojim ljubicam tudi kradel. Ovadila ga je neka kuharica, kateri je skušal 600 gld. ukrasti, ko mu je že poprej dalo 150 gld. Kolikor je dosedaj znano, je ženske osleparil za nekaj čez 3000 gld.

— **Cerkven rop.** Slavno romarsko cerkev v Castelfranciju so neznani zločinci popolnoma oropali. Mej uropanimi stvarmi je tudi srebrna podoba Marije Device, nedosežno cizelirno delo Benoenula Cellinija, in več zlatih stvarij.

— **Poljub za kulisami.** Igralka Lilian Nordica je zadnje dni igrala v Novem Jorku. Ko je mej tretjim dejanjem prišla za kulise, objel jo je starec in zaklical: „Dajte se poljubiti! Vi ste jedina? Nedosegljiva! in solze so ginjenemu možu tekle po licih. Nordica je bila ginjena od navdušenja starega gospoda. Še bolj presenečena je pa bila, ko je opazila, da ji je mej poljubom zginil diamantni nakit, ki ga je imela v laseh.

— **Veliko izneverjenje.** Član visoke poljske aristokracije v Krakovem je poneveril 60.000 gld. Oškodovano je društvo izobraževalnih umetnostij in rudniško društvo. Poneverjevalec je pobegnil.

— **Samomor italjanskega polkovnika.** V Palermu se je iz neznanih vzrokov umoril polkovnik 57. pešpolka Remicelli. Nesrečni častnik je imel še le 46 let in je bil rojen v Milanu. Polkovnik je bil dober prijatelj glavnega poveljnika na Siciliji generala Mora. V pismu do svojih častnikov se od njih poslavlja in jih prosi, da vedno varujejo slavo polka.

— **Ljubezen protestantskega pastorja.** Protestantski pastor Dide v Parizu, bivši senator, se je pred več leti bil seznanil z gospodično Alce Pinard. Obetal ji je, da se loči od svoje žene. Gospodična Pinard je dolgo čakala in čakala, ali pastor je le ni vzel. Te dni je izvedela, da se je pastor pač ločil od svoje žene ali se je tudi z drugo oženil. To jo je jako užalostilo. Oblekla se je v nevestno obleko, ki si jo je bila dala napraviti, in se usmrtila z vsopenjem ogljenčevega plina. Pastor sedaj zatrjuje, da že pet let ni nič občeval ž njo. Vzeti pa te pretirane ženske on ni nikdar mislil. Gospodična Pinard je bila že precej postarna in je v Parizu znana po nekaterih manjših svojih skladbah.

Neizprosna smrt mi je 20. dan t. m. uplenila mojo nepozabno soprogo

Marijo

po dolgi in hudi bolezni. V svojem imenu in v imenu sorodnikov izrekam najtoplejšo zahvalo vsem, ki so nam izkazali na kteri koli način svoje sočutje o tem prežalostnem povodu. Zlasti zahvaljujem vse, ki so spremili predrago rajnico na poslednjem potu; društva, ktera so se korporativno udeležila veličastnega pogreba; prijatelje in znance, ki so darovali mnoge krasne vence ali zato spomniti se narodnih društev; moška pevska zbora, ktera sta zapela za slovo pred hišo, v cerkvi in na pokopališči.

V Ljubljani 22. dan marca 1894.

Ivan Murnik.

Wilhelmov

antiartristični in antireumatični

KRIČISTILNI ČAJ

od

Franc Wilhelm-a

lekarja

v Neunkirchen-u na Spod. Avstrij.,

dobiva se v vseh lekarnah,

v **Ljubljani**: pri **U. pl. Trnkoczy, Wilh. Mayr** in **Peter Lassnik,**

v zavojih po **1 gld.** av. velj. (15)

Loterijske srečke.

V Lincu dne 17. marca t. l.: 20, 90, 40, 16, 13.

V Trstu dne 17. marca t. l.: 53, 57, 80, 37, 83.

V Pragi dne 21. marca t. l.: 86, 35, 13, 40, 38.

Tržne cene.

V Ljubljani dne 14. marc. 1894. Pšenica gld 8·40 kr. rž gld. 6·40 kr., ječmen gld. 6·40 kr., oves gld. 7·30 kr., ajda gld. 8·40 kr., proso gld. 5·— kr., turšica gld. 5·50 kr., leča gld. 14·— kr., grah gld. 15.— kr., fižol gld. 9.— kr. (Vse cene veljajo za 100 kgr.)

„Ne kupuj pri branjevci, temveč pri trgovci"

pravi star predgovor

To se lahko uporablja na moje podjetje, kajti tako velika trgovina, kot je moja, ima vsled kupovanje velikih množin blaga za gotov denar in drugih prednosti nizke stroške, kateri so naposled le kupovalcu v korist

Mični vzorci zasebnim kupovalcem zastonj in franko.

Bogate **vzorčne knjige**, kakoršnih **še nikdar** ni bilo, **za krojače** nefrankovano.

Blago za obleke. (7)

Peruvien in **dosking** za visoko **duhovščino**, predpisano blago za **uniforme c. kr. uradnikov**, za **veterance, požarne brambe, telovadce, livreje**, sukno za **bilard** in **igralne mize, prevlake za vozove, loden** tudi nepremočljiv za **lovske suknje, perilno blago, potni pledi** od 4 do 14 gld itd

Ceno, pošteno, trdno, čisto volneno sukno ne cene **cunje**, da se **jedva splača krojač**, priporoča

Janez Stikarofski,

Brno (avstrijski Manchester)

največja zaloga sukna v vrednosti $^1/_2$ **milijona goldinarjev.**

Pošilja se le proti povzetju!

Dopisuje se v nemščini, češčini, madjarščini, poljščini, italijanščini, francoščini in angleščini.

Marijaceljske kapljice za želodec,

izgotovljene v lekarni k **„angelu varhu"**

C. BRADY-a v Kromerižu (Moravsko)

so staro, zanesljivo in znano zdravilo ter so budilno in krepilno sredstvo za želodec in prebavilna dela. (15)

Samo prave so z zraven stoječo varstveno znamko in podpisom.

Cena: 1 steklenice 40 kr. dvojne steklenice 70 kr.

Vsebina je naznanjena.

Marijaceljske kapljice za želodec prodajajo se prave: **v Ljubljani**: lek. Piccoli in lek. Svoboda; **v Postojni**: lek. Fr. Beccarich; **v Škofji Loki**: lek. Karl Fabiani; **v Radovljici**: lek. Alex. Roblek; **v Novemmestu**: lek. Dom Rizzoli in lek. Bergmann; **v Kamniku**: lek. J. Močnik; **v Črnomlju**: lek. J. Blažek.

Odgovorni urednik: **Avgust Pucihar.** — Tisk in založba: **J. Blasnikovi nasledniki.**